

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرَّتِيلَك أَيَاتُ

الْكِتَابِ السُّبِينِ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ

قُرْءَانًا عَرَبِيًّا

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ

أَحْسَنَ الْقَصَصِ

بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

هَذَا الْقُرْءَانَ

وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ

لَمِنَ الضَّالِّينَ

mim harfi üzerinden
bir **dil felsefesi** denemesi

ARAPÇADA

MİM م HARFİ

950 FİİL UYGULAMASI
950 CÜMLE UYGULAMASI
950 MİM HARFLİ KELİME DENEMESİ

LUAY HATEM YAQOOB
ASBÜ ÖĞR. ÜYESİ

ARAPÇACI

ARAPÇADA MİM HARFİ

Luay Hatem Yaqoob tarafından hazırlandı.

Son okuması **Muhammed Emin Uysal** tarafından yapıldı.

Yayın yönetmenliği ile iç sayfa ve kapak tasarımını **Muhammed Yasin Can** üstlendi.

41587 sertifika numaralı **Muarrib Yayınları** tarafından yayınlanan **17.** eserdir.
Eserin uluslararası standart kitap numarası -**ISBN**- 978-605-06973-7-7

İç baskı Yılmaz Basımevi (Mat. Ser. Nu: 27185), kapak baskısı Salkım Ofsette gerçekleştirildi.

Arapça karakter tipi, 16 punto Microsoft Uighur ve Arabic Typesetting

Türkçe karakter tipi, çeşitli boyutlarda Berkeley LT Book.

Eserin tasarımında Adobe Photoshop ve Adobe InDesign programları kullanılmıştır.

1. Baskı, Aralık 2020, İstanbul.

©Eserin yayın hakları anlaşmalı olarak Muarrib Yayınları'na aittir.

Aziz Mahmud Hüdayi Mahallesi
Tepsi Fırını Sokak No:9/3
Üsküdar/İstanbul

muarrib.com
muarribdukkana.com
iletisim@muarrib.com

@muarrib

-facebook, twitter, instagram, youtube-

0 (850) 304 17 58
0 (530) 225 21 81 -whatsapp-

ÖNSÖZ

Dil, çeşitli alanlarıyla araştırmacı ve bilim insanlarıncı incelenen derin bir konudur. Bu konuyu nahivciler / gramerciler ve belagat üstatları incelemekte; felsefeciler, psikologlar, sosyolog ve antropologlar etüt etmektedir. Onların her biri dile ayrı bir önem vermektedir. Tüm bu uzmanlar, dil ifadesi vasıtasıyla işini anlamaya dair özgün ve değişik bir bakışa sahip olmaktadır. Dil bilimciler, dili, başlı başına bir araştırma konusu olarak mütalaa ederken; filozoflar, bizzat varlığı tanımak ve varlığın hakikatine dair bilgi edinmek üzere dil üzerinde akıl yürütmektedir. Nitekim Heidegger, 'dil varlığın evidir' derken ya da Derrida, varlığın semantik yönü sayesinde ontolojileri önceleyen bir anlamlandırma olayına işaret ettiğini ifade ederken tam da bunu yapmaktaydı. Psikologlar, akli süreçlerin seyrine / gelişimine ve niteliğine ışık tuttuğu için dille ilgilenmektedir. Sosyologlar ise toplumların yapısını ve kültürlerin doğasını açıklamak hedefiyle dille uğraşmaktadır.

Dil felsefesinin temel olgularından birinin anlam felsefesi olduğuna dikkat çekmek yerinde olacaktır. Anlam felsefesi, kelimenin yapısını ve türevlerini bilmek, cümledeki hakiki anlamına ulaşmak üzerine kuruludur. Türetme, dil felsefesinin evidir, siga ve ibarelerin icat edilmesi için önemli ve hassas bir işlemdir, lisansların gelişim ve ilerlemesinde önemli bir faktördür. Türetme süreci, yeni kelimelerle daha zenginleşen ve hayatta düşünce, sanat ve bilimde yeni çıkan olguları karşılayacak yeterlilikte bir dil oluşturulması için müthiş bir araç olmaktadır. Onun dil kuralları ve ölçüleri ile sıkı bir bağı vardır. Kurallar kelimenin dil örfüne uyması ve dil yapılarından ve kanunlarından çıkmaması için bu işin bağı kalınması gereken genel çerçevesini belirlemektedir. Ölçülere hassas bir biçimde riayet edilmemesi, isabetli olmayan bir türetmeye yol açacaktır. Standartlara uymamak türetmede probleme neden olur, bunun için ilgili işlemin belirli çerçeveler ve bazı şartlar dahilinde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Arapçanın diğer dillere nazaran ayırıcı özelliği, çekimli bir dil olması ve uygarlığın gelişmesiyle elde edilen kavramların türetilmesinde öz kaynak ve yapılara dayanmasıdır. Söz konusu durum günümüz için de geçerlidir. Sözlük yazarları, kelime türetme olgusunu, bilimsel ve teknik terimlerin geliştirilmesi ve fiil köküyle ortaya konmak istenen hakiki mananın elde edilmesi için temel yöntem olarak görmektedir.

Bu kitapta “Mim” harfi ile başlayan kelimelere dönük bir anlam felsefesi üzerinde yoğunlaşmış ve bu harfle türetilen sözcükler irdelenirken konunun temellerine inilmiştir. Eski ve yeni sözlüklere başvurulmuş, kitapta üç bölümde ism-i mekân, ism-i âlet ve mânevi bir sıfatı gösteren konular incelenmiştir.

Fiilin aslının tespit edilmesi ve ondan türetilen manaların saptanmasından sonra bahsedilen kelime anlamlı bir cümle içine gerekli harfler kullanılarak yerleştirildi. Okuyucunun kelime kökünü ayrı halde ve cümle içinde birleşik biçimde anlaması sağlandı. Burada şu noktaya kuvvetle işaret etmek gerekir ki kitaptaki bazı örnek türetmeler kıyasen doğru olsa ve anlaşılır bulunsa da Araplar arasında çok nadir kullanılmakta veya hiç kullanılmamaktadır.

Luay Hatem Yağob
Ankara, 2020

İÇİNDEKİLER

Giriş	
<i>Dil Felsefesi ve Arapça Öğretimi</i>	13
Birinci Bölüm	
<i>İştikak - Türetme Kavramı</i>	19
İkinci Bölüm	
<i>Mim Harfi ile Arapçada Türetilen Kelimeler</i>	25
2.1. İsm-i Mekân	
2.1.1. Üçlü Fiillerde İsm-i Mekân	26
A. Mef'al (مَفْعَل) Vezni	26
B. Mef'il (مَفْعِل) Vezni	52
2.1.2. Üçlü Olmayan Fiillerde İsm-i Mekân	56
2.1.3. Mef 'ale (مَفْعَلَةٌ) Vezni	63
2.2. İsm-i Âlet	
2.2.1. Mif'al (مِفْعَل) Vezni	68
2.2.2. Mif 'âl (مِفْعَال) Vezni	74
2.2.3. Mif 'ale (مِفْعَالَةٌ) Vezni	81
2.2.4. Mufa'il (مُفَاعِل) Vezni	93

2.3. Mimli Sıfatlar

2.3.1. İsm-i Fâil

A. Üçlü Fiillerde İsm-i Fâil 94

B. Üçlü Olmayan Fiillerde İsm-i Fâil 94

2.3.2. İsm-i Mefûl

A. Üçlü Fiillerde İsm-i Mefûl 180

B. Üçlü Olmayan Fiillerde İsm-i Mefûl 208

Sonuç 237

Kaynakça 239

Ekler

A. Mim Harfi Sözlüğü 243

B. Fiiller Sözlüğü 299

GİRİŞ

DİL FELSEFESİ VE ARAPÇA ÖĞRETİMİ

Dil, gerek klasik ve gerekse modern dönemde felsefi düşüncenin odaklandığı bir mesele olmuştur. Zira insanın kendisine dair anlayış ve kavrayışı ancak dille gerçekleşebilmektedir. Dil etütleri ve okumaları felsefi problemlerin çözümünde hayati öneme sahiptir. Çünkü o, insanın insanla iletişiminin temelidir. Dil felsefesi; düşünme ve lisan ilişkisi, kültür ve dil bağlantısı, iletişim etkinliği ve toplumun lisanla alakası gibi hususları yeni bir ekol olması bakımından en mühim konular arasında değerlendirmektedir.¹ Dilin görünümü ve farklı içeriğini ortaya koymak, kavramsal bilginin karmaşık yapısını çeşitli istidlallerle açıklamak bu çeşit felsefenin görevi sayılmaktadır.²

Alimler, felsefeciler ve dilbilimciler, tabiat bilimleri ile ilgilenenler kelimelerin doğru yorumlanmasını anlamının temel şartı olarak görmüşlerdir. Yorumsamacılık / hermönötik, yoruma atfedilen işlevlerin artmasıyla XX. yüzyılda ortaya çıkan bir felsefi akımın adı olmuştur. Tevil / yorum, dil işlevlerini, felsefi sorular bağlamında açıklamakta, dil gerçeğini izah etmektedir. Yorum, kavrama ve açıklayabilme üzerine kuruludur, dolayısıyla özel bir anlama durumu sayılmaktadır.

Dil felsefesinin kelime, şiir, nesir, mana ve ibare bakımından yorum ve türetme faaliyetlerinin rolünün aktifleştirilmesinde ve yükseltilmesinde büyük bir tesiri vardır. Dile mantık kavramları yerleşiktir, yaratıcılığın estetiği ve her sözün, duygunun özellikleri dille görünürlük kazanmaktadır.

1 Hatem Salih ed-Damin, *İlmu'l-Luga*, Musul Üniversitesi, Daru'l-İbni'l-Esir, 1989, s.35, Ramadan Abdu'tevvab, el-Medhal ila İlmi'l-Luga, Kahire, Mektebetu'l-Hanci, 1997, s.125.

2 Salah İsmail, *Felsefetu'l-Luga*, Kahire, ed-Daru'l-Misriyyetu'l-Lubnaniyye, 2017, s.23.

Dil, var olanı nitelemekte, bilinmeyi tanıtmakta, insan türünü birbirine bağlamaktadır. Bilinçaltı ve kişiliğin her yönü ile incelenmesi ancak onunla mümkün olmakta, böylelikle o, mananın hakikatine ulaşılan, felsefenin hareketini belirleyen tek kaynak vasfını elde etmektedir.³

Dilin etkileri bağlamında eski Araplar nezdinde sözün büyük önem taşıdığı ve kelimenin telaffuz edilmeden önce her zaman bin defa düşünüldüğü görülmektedir. Onlar sosyal bakımdan zayıflık ve yumuşaklığa nazaran güç ve şiddeti tercih etmekte, diller de bu hususu vurgulamaktadır. İbn Cinnî bu noktadan hareketle el-Hasais adlı kitabında şöyle demektedir: “Cümleye başlandığında, baş harfin mutlaka harekeli olduğunu, cümle sona yaklaştığında mutlaka sükûn üzere durulduğunu görmez misin?”.⁴

Arapça, harekeli harfle başlar ve sâkin harfle biter, bu durum, konuşmacının başlangıcında ünsüzleri telaffuz etmesini önlemektedir. Çünkü Arapça konuşma felsefesi her ciddi ifadenin bir fiil gibi olması, sözü söyleyeni veya muhatabı asıl ifadeye hazırlaması, her fiilin hareket içermesi gerektiğini var saymaktadır.

Bir insan diğer dillerde anlamak için okurken Arapçada okumak için anlamaktadır. Örneğin ayn-lam-mim harflerinden oluşan bir kelime, ‘alem, ilm, ulime, ullime veya alime’ şeklinde okunabilir. Bunların her birinin farklı bir manası vardır. İlgili kelimelerden uygun olan ancak cümle kavrandıktan sonra seçilebilir, doğru telaffuz ancak anladıktan sonra belirlenebilmektedir. Dolayısıyla Arapça okumak en zor sanatlardan biridir. Bu özellik diğer tüm dillerden Arapçayı ayırmaktadır. Arapça, muhtevası ve niteliğiyle her okuyucunun veya dinleyicinin konuşmadan önce bilinçli ve kavrayışlı olmasını gerektiren bir dildir. Lafızların delaleti, eski Arap dilbilimcilerinin dikkat çektiği en önemli hususlardan biridir.⁵

3 Hatem Salih ed-Damin, *Fıkhul-Luga*, Kahire, Darul-Afak el-Arabiyye, 2007, s.91.

4 Ebu'l-Feth Osman b. Cinni, *el-Hasais*, thk. Muhammed Ali Neccar, Beyrut, Alemu'l-Kutub, c.1 s.5.

5 Hatem Salih ed-Damin, *İlmul-Luga*, s.72.

Bir toplumun dili; kültürel, sosyal ve maddi seviyelere göre sınıflara ayrılır. Örneğin tahsillinin dili cahilin dilinden tamamen farklıdır. Pazarcının dili inşaat işçisinin dilinden farklıdır. Sosyal yaşam, doğası gereği, insanlar arasında dilin ele alınması açısından farklı sınıfların varlığını dayatmaktadır.⁶

Başkalarına hitap ederken uygun dil ve üslubu seçmeyi savunan İbn Kuteybe, insanların itibarsızına büyük ve değerli söz söylemek, yücesine düşük kelâm etmemek gerektiğini belirtmektedir.⁷

Arapça benzersiz bir morfolojik sisteme sahiptir, çekimli ve türetmeli dil olarak tanımlanmaktadır. Birçok dilde mevcut olmayan bu özellik, bir yandan Arapça öğrenenlerin karşılaştığı zorluklardan biri olurken; öte yandan, kelime dağarcığını geliştirebilir, fazla sayıda sözcük anlamını ezberlemeyi kolaylaştırabilir. Arapça, diğer fenomenlere ek olarak, harflerin telaffuzu ve mahreçleri, tenvin, elif-i memdude ve elif-i maksure arasındaki benzerlik, uzanmış, tefhim / kalınlık, terkik / incelik, seslerin hafifletilmesi, şemsi-kameri ayrımı, tau'l-merbuta / kapalı te'nin vakfında ha ile okunması, hemze-i vasl ve hemze-i kat' gibi konularda özgün yönler barındırmaktadır.⁸

Kelimenin türetilme yöntemlerini bilmek ve Arap dilinde onun altındaki konuları bilmek, bu kelimeyi o yerde kullanmak için amaçlanan gerçek anlama ulaşmada bilginin temeli olarak kabul edilir. Dil felsefesi son zamanlarda anadili olmayanlara Arapça öğretilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Dil felsefesinin ilgili rolü deneyici, zihinsel kuramlar, anlam ve akıl yürütme ve konuşma kuralları gibi çeşitli konulara dair nazariyeler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu teorilerin tümü, özne olarak kelime, kelime kavramı ve onun alıcıya sunumu etrafında dönmektedir.⁹

6 Ebu Osman Amr b. Bahr el-Cahız, *el-Beyan ve't-Tebyin*, Beyrut, Dar ve Mektebet el-Hilal, 2002, c.1, s.15.

7 Ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *Edebu'l-Katib*, thk. Muhammed Muhyiddin, Mısır, el-Mektebetu't-Ticariyye, 4. Baskı, 1963, s.14.

8 Dr. Ahmed İsmail, *Muşkilatu Ta'alumi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, el-Mu'temeru'd-Duveli li-Tatviri Ta'limi'l-Lugati'l-'Arabiyye li'l-Natikin bi-Gayriha, Akdem, İstanbul, 2016, s.191.

9 Salah İsmail, *Felsefetu'l-Luga*, ss.33, 105, 181.